

De Arboreta van Tervueren en Groenendael.

I. HET ARBORETUM VAN TERVUEREN (Vervolg).

In het nummer van 1 Maart werden eenige Coniferengroepen van het westen van Noord-Amerika, zooals dit op het arboretum vertegenwoordigd is, beschreven.

In den zomer van 1926 had ik het genoegen om samen met Prof. Dr. J. Jeswiet, mijn opvolger aan de L. H. S., nogmaals een bezoek aan het arboretum te brengen. En thans gold het vooral de streken met loofhoutsoorten.

Van den Carrefour St. Jean (den Z. W. kant van het arboretum), langs de „Avenue de l'arboretum”, Alaska (met veel *Picea sitchensis*) rechts houdende, links Br. Columbië (met *Tsuga Mertensiana*, *Thuja gigantea* en *Chamaecyparis nutkaënsis*), traden we op de kronkelende weide, die zich als een lint door den dalweg van het arboretum slingert, voortdurend mooie doorzichten gevende en uitzichten op de hellingen, welke bezet zijn met de houtgewassen der Noord-Amerikaansche provincies. Rechts (aan de noordzijde) heeft men het Cascadegebergte met een prachtig Douglasbosch, waarnaast groepen *Tsuga Mertensiana*, *T. Pattoniana* en *Abies balsamea*; de „Promenade royale” slingert zich door weide en Cascadebosch om bij een sterke bocht tot een punt in Oregon te leiden, waar men een mooie groep van *Abies grandis* in de nabijheid heeft en langs de promenade een helling met houtgewas, waartusschen o.a. jonge *Sequoia sempervirens* (de oude boomen van deze zeldzame soort bevinden zich in een Douglasboschje een eind verder langs de Promenade, even vóór men aan de Avenue des Capucines komt); door een kleine dalweide komt men weer in de groote weide terug, vanwaar wij uitgingen.

Links van de scheidingsweide bevindt zich Pennsylvanie, waar wij reeds op een vorige wandeling van de andere zijde langs geloopt waren; van die zijde was de voornaamste boomsoort *Tsuga canadensis*. Thans drongen we er van de zuidzijde binnen; het was een dichtbegroeid bosch met veel onderhout, waartusschen men zich met moeite een weg baant. En juist doordat de boomen niet geëtiketteerd zijn, maakt het zoo sterk den indruk van een oerbosch en heeft men de verrassingen van telkens nieuwe boomsoorten te ontdekken. Wij vonden er, zonder ver van den weg af te gaan, hooge exemplaren van *Quercus rubra*, *palustris* en *bicolor*, *Fagus americana* (*ferruginea*), *Castanea americana* (*dentata*), *Juglans nigra*, *Carya alba*, *Populus balsamifera*, *Betula lenta* en *papyracea* met mooie resp. donkerkleurige en witte schors; *Tilia americana*; *Aesculus* (*Pavia*) *octandra*, *Acer pennsylvanicum* (*striatum*) en *saccharinum* (*dasycarpum*); *Prunus serotina*, *Platanus acerifolia*, welke voor *P. occiderialis* moet doorgaan; *Frazinus americana* met de fraaie bladen en vruchten en *F. viridis*. Verder een *Larix*soort, te hoog om te bepalen, maar waarschijnlijk *L. americana*, en *Pinus Strobus*. Onder de struiken viel *Cornus stolonifera* (*alba*) in bloem en vrucht op; in 't algemeen bestaat het onderhout uit Europeesche soorten, welke ter plaatse groeien.

Van Pennsylvanie gaat een smalle weg tusschen Carolinie en het Alleghanigebergte; in Carolinie vielen de *Liriodendron Tulipifera*'s en *Magnolia acuminata*'s in het oog. Er was geen tijd om de Alleghanies, Indiana, Illinois, en de atlantische kuststreek nauwkeurig te bekijken; de oppervlakte van die streken is betrekkelijk groot, maar toch maakten zij oppervlakkig niet den indruk zoo afgewerkt te zijn, als Pennsylvanie.

De „Drève de l'étang sec” sluit Amerika oostelijk af; ten oosten er van kan men langs de „Avenue des Capucines” (Z. grens van het Arboretum) op de Japansche eilanden en in China komen; ook hier vindt men mooie, aardige of interessante plantengroepen, o.a. *Picea hondoënsis* en *Cryptomeria japonica*. Door China, dat grootendeels ten noorden van de Avenue des Capucines ligt, komt men in Servië met uitgebreid jong *Picea omorica*-bosch, vanuit de dalweide een mooi gezicht opleverende. Dicht in de buurt is de Himalaya; een bijna on-

doordringende massa van elzen en manshooge *Aira caespitosa* maakte het moeilijk maar des te loonender om de *Pinus excelsa*- en *Cedrus Deodara*-exemplaren te vinden, welke nog niet tot hooge stammen zijn opgegroeid.

Van hieruit is een uitstapje naar Griekenland met *Abies cephalonica*, Spanje met *Abies Pinsapo*, Algerie met *Cedrus atlantica* en *Abies cilicica* gemakkelijk.

Een mooi slot vormde de Kaukasus, uit een breede dalweide oprijzende, langs de helling bezet met *Rhododendrum ponticum*, hoogerop met bosch van *Picea orientalis* en *Abies Nordmanniana*; daartusschen *Quercus conferta* (*pannonica*), *Fagus orientalis*, *Acer cappadocicum* (*colchicum*) en *tataricum*. Op het hoogste gedeelte ontdekten wij mooie, zware stammen van *Alnus subcordata*.

Van den Kaukasus heeft men een mooie wandeling o.a. door een indrukwekkenden hollen weg van een half uur gaans naar Tervueren, een aardig stadje met groot park en bovendien met het park en museum van den Congo. De weg van Quatre-Bras (hotel-restaurant) naar den „Carrefour St. Jean” is ongeveer drie kwartier lang. De weg tusschen Quatre-Bras en Tervueren is een prachtige avenue, met tramlijn. Trouwens de geheele streek tusschen Brussel en Tervueren is een complex van mooie parken, bosschen en avenues op geaccidenteerd terrein. Vooral beuken en berken groeien er schitterend; prachtexemplaren van vrijstaande berken ziet men telkens, ook in het arboretum. Dit arboretum is in het nummer van 1 Maart gereproduceerd zóó, als de plattegrond is, welken ik er destijds van ontving; men moet er op bedacht zijn, dat in die schets het noorden naar den linkerbenedenhoek gericht is. Brussel ligt dus recht beneden de basislijn van den plattegrond. De kaart is geteekend vanuit de lijn Quatre-Bras—Tervueren; indien men de schets vóór zich heeft en niet op het noordteeken let, schijnt men vanuit Quatre-Bras of Tervueren noordelijk te moeten gaan om in het arboretum te komen.

Van Quatre-Bras doet men het best de „Promenade royale” te volgen, welke men vanuit de „Avenue de Tervueren”, rechts door het bosch, bereikt; mocht men op de „Drève de Ravenstein” belanden, dan voert ook die tot den Carrefour.

Vanuit Tervueren gaat men over de „place”, langs een

aantal meertjes en een vervallen kasteel naar een kruispunt, waar men links den „chemin d'Isque" volgen kan of rechts de „Drève du cerf"; langs den linkerweg komt men aan de schijnbare oostgrens (in werkelijkheid: westgrens) van het arboretum, de andere voert langs Rusland en Klein-Azië naar Griekenland, enz., dus midden in het arboretum.

Ook kan men vanuit Tervueren de „Drève de l'étang sec" nemen die, zooals gezegd, tusschen de oude- en de nieuwe wereld van het arboretum heengaat; men komt alsdan precies in het midden terecht.

In Hotel Quatre-Bras en in het Hotel Cosmopolite te Tervueren kan men pension tegen ongeveer 40 francs hebben, logies met ontbijt 20 fr. Quatre-Bras wordt druk bezocht door dagjesmensen met auto's, is overigens prachtig gelegen.

Waterdichte schoenen en iets om droog op te kunnen zitten zijn voor een bezoek aan het arboretum zeer gewenscht.

Er bestaat een gekleurde „Carte de la Forêt de Soignes, du Bois des Capucines (waarin het arboretum ligt) et du Bois de la Cambre."

II. HET ARBORETUM VAN GROENENDAEL.

Op de „Carte de la Forêt de Soignes etc." ziet men de aanduiding van dit arboretum vlak bij de halte Groenendael van den trein Brussel-Namen. Van Quatre-Bras wordt dit station door een rechte allee van 6 K.M. lengte bereikt, (route Mt St Jean).

Bij de viaduct van de spoorlijn begint de Avenue Dubois; niet ver langs dezen weg loopende, komt men aan het arboretum, dat in zijn geheel langs de rechterzijde van de avenue ligt. Doorloopende is men binnen een kwartier aan het chateau-restaurant (links van den weg); rechts is de kweekerij en het museum van het arboretum. Het arboretum is in vergelijking met dat van Tervueren zeer klein; maar het heeft, voor wie soortenkennis op wil doen, veel grooter waarde.

De grootte is ongeveer 15 Hectare. De rechtervleugel is parkachtig aangelegd en ligt op zeer geaccidenteerd terrein; groepen van diverse soorten Coniferen en loofhoutboomen worden er gevonden; een gedeelte is ingericht als fruticetum. Het

geheel is echter zeer verwaarloosd; zooals ik reeds in een noot van mijn vorig opstel schreef, is er vele jaren achtereen geen geld voor dit arboretum ter beschikking gesteld; en daarmee houdt alles op, zelfs een arboretum.

Edoch, de slechte tijden schijnen voorbij te zijn; wij hebben op vele plaatsen van het arboretum werklieden bezig gezien en bemerkt, dat verdwenen of onleesbaar geworden etiketten door nieuwe vervangen worden.

De kweekerij in den linkervleugel zag er keurig verzorgd uit met een groote hoeveelheid zaaisoorten. Voor ons van het meeste belang is echter de middenmoot en de strook boven de kweekerij. Dit stuk is in 370 min of meer vierhoekige vakken verdeeld; ieder van ongeveer 1 Are oppervlakte; smalle wegen en zijwegen loopen er tusschen door zoodanig, dat men ieder vak bereiken kan. Plattegronden met de genummerde vakken en lijsten van de nummers met de namen der soorten bestaan, werden althans indertijd door mij verkregen, toen ik op verzoek van het boschbeheer Nederlandsche namen voor de soorten heb aangegeven (welke niet alle maar toch meerendeels overgenomen zijn).

Al deze soorten zijn van boomen. Men vindt soms alle, dikwijls verscheidene soorten van eenzelfde geslacht dicht bij elkaar; soms ook liggen zij uit elkaar. Door den grilligen vorm van het arboretum en de daarmee parallel gaande grillige wegen en onregelmatige vormen der vakken en door het geaccidenteerde terrein, wordt de stijfheid opgeheven en wordt zelfs dikwijls een mooi geheel verkregen, al is dit uit den aard der zaak plantengeografisch zeer onzuiver. Er zijn ook vakken, waar de natuur met behulp der jarenlange verwaarloozing een ondergroei heeft te voorschijn geroepen, die de boomen niet schaadt en het effect verhoogt.

Zooals in Tervueren algemeen het geval is, heeft men ook hier somtijds tusschen de exemplaren eener soort met opzet Europeesche soorten tot vulling of tot bescherming geplant.

De bodem is, evenals bij Tervueren, leemig-zandig. Het geheele arboretum ondervindt de bescherming tegen vorst door het omringende Bois de Soigne.

Het arboretum werd in 1898 begonnen, zoodat vele groepen zich tot hooge boomen ontwikkeld hebben.

Een enkele dag is niet voldoende om alle soorten rustig te bekijken; voor wie geen soortenkennis heeft is een week tijds niet te veel en zeer de moeite, tijd en de kosten waard. En de benaming is meerendeels uitstekend in orde.

In een dalvormige plooi in de noordpunt van het terrein was een mooie groep *Juglans*- en *Caryasoorten*, ieder in een flink aantal exemplaren; langs den rand van het arboretum, daar in de buurt, mooie exemplaren van *Pinus Laricio*, *P. austriaca*, *P. Strobilus*, *P. Lambertiana*, *P. excelsa* en *P. Ayacahuite*, deze laatste twee met kegels, welke de grootste der gekweekte soorten zijn; en vele andere soorten, tot *Pinus monophylla* toe (kleine exemplaren).

Dicht bij elkaar vindt men dichte en hoge groepen resp. van *Picea orientalis*, *P. rubra* en *P. alba*; *Picea nigra* is door kleine exemplaren vertegenwoordigd. Daarentegen weer hoge groepen van *Picea omorica*, *P. ajanensis*, *P. Alcockiana* en *P. sitchensis*; enz.

In een gedeelte, dicht bij de Avenue Dubois, staan *Abies magnifica*, *numidica*, *Prindrow* en *sibirica* in vakken; mooie, hoge en dikke *Abies grandis* en *lasiocarpa*; echte *Abies amabilis*; enz., enz. *Tsuga Sieboldiana*, *diversifolia*, *canadensis*, *Mertensiana*, *caroliniana*, *Pattoniana*, staan ook in bij elkaar gelegen vakken; vergelijkende studie is op deze wijze en door het groot aantal exemplaren gemakkelijk en zeker.

De strook boven de kweekerij bevat een prachegroep van *Cryptomeria japonica*, evenzoo van hoogzuilige *Libocedrus decurrens* en breedgebouwde *Cedrus atlantica*. Hier vindt men bovendien onder andere loofhoutsoorten, ieder met een Are terrein, een collectie *Quercus*soorten om van te watertanden; een groep hoge *Quercus imbricaria*, een andere van *Q. Phellos*, weer een andere van *Q. Toza*; groote eikels (van *Q. tinctoria* of *imbricaria*) lagen op den bodem.

Naast de kweekerij is een stuk bosch met o.a. veel Douglasdennen; een holle weg gaat er door heen. In een komvormig gedeelte waren reuzen vereenigd van *Fagus silvatica*, *Tilia cordata (parvifolia)*, *Acer Pseudoplatanus*, *Fraxinus excelsior*, *Castanea sativa (vesca)*, *Pinus silvestris*, enz.; een prachtig gezicht zoowel van buiten (boven) als van binnen uit.

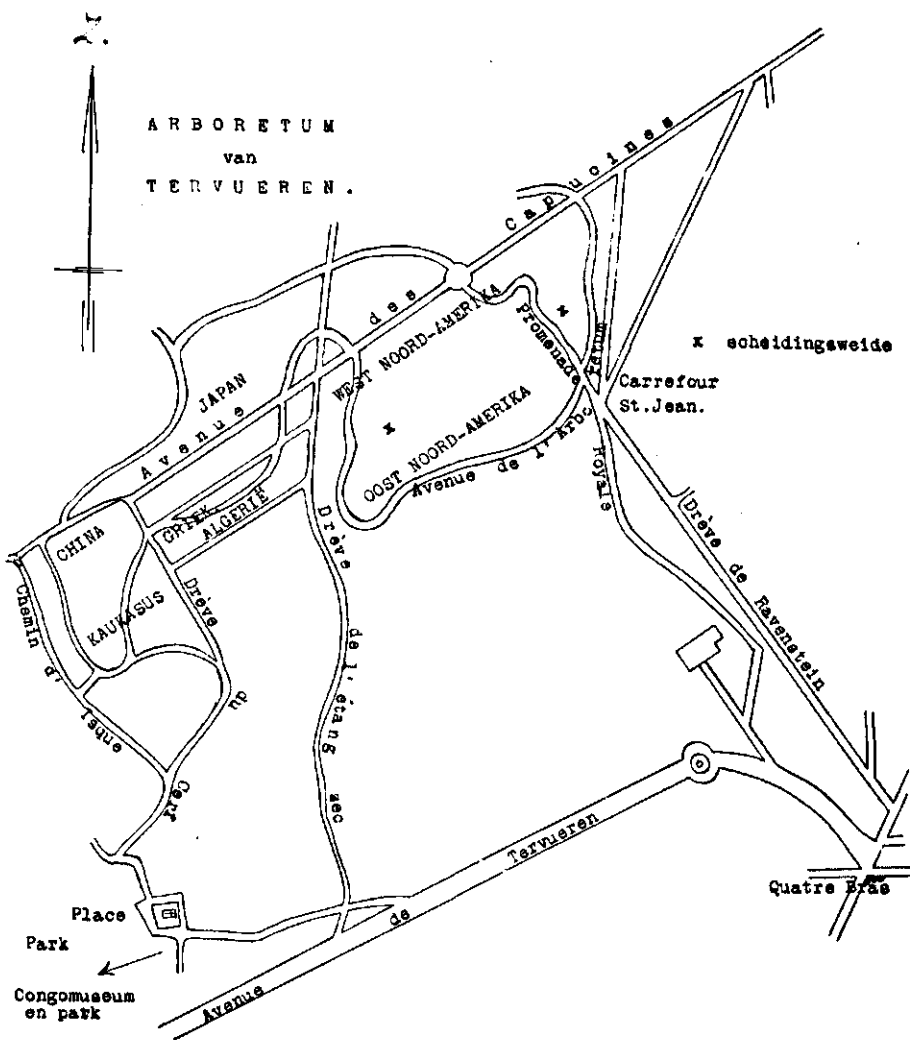
Wie zijn Dendrologie nog niet beet of weder vergeten heeft,

vindt in het arboretum van Groenendael een pracht-oefenterrein. En wie geen dendroloog is, maar oog en gevoel voor boomen heeft, wordt het hier vanzelf!

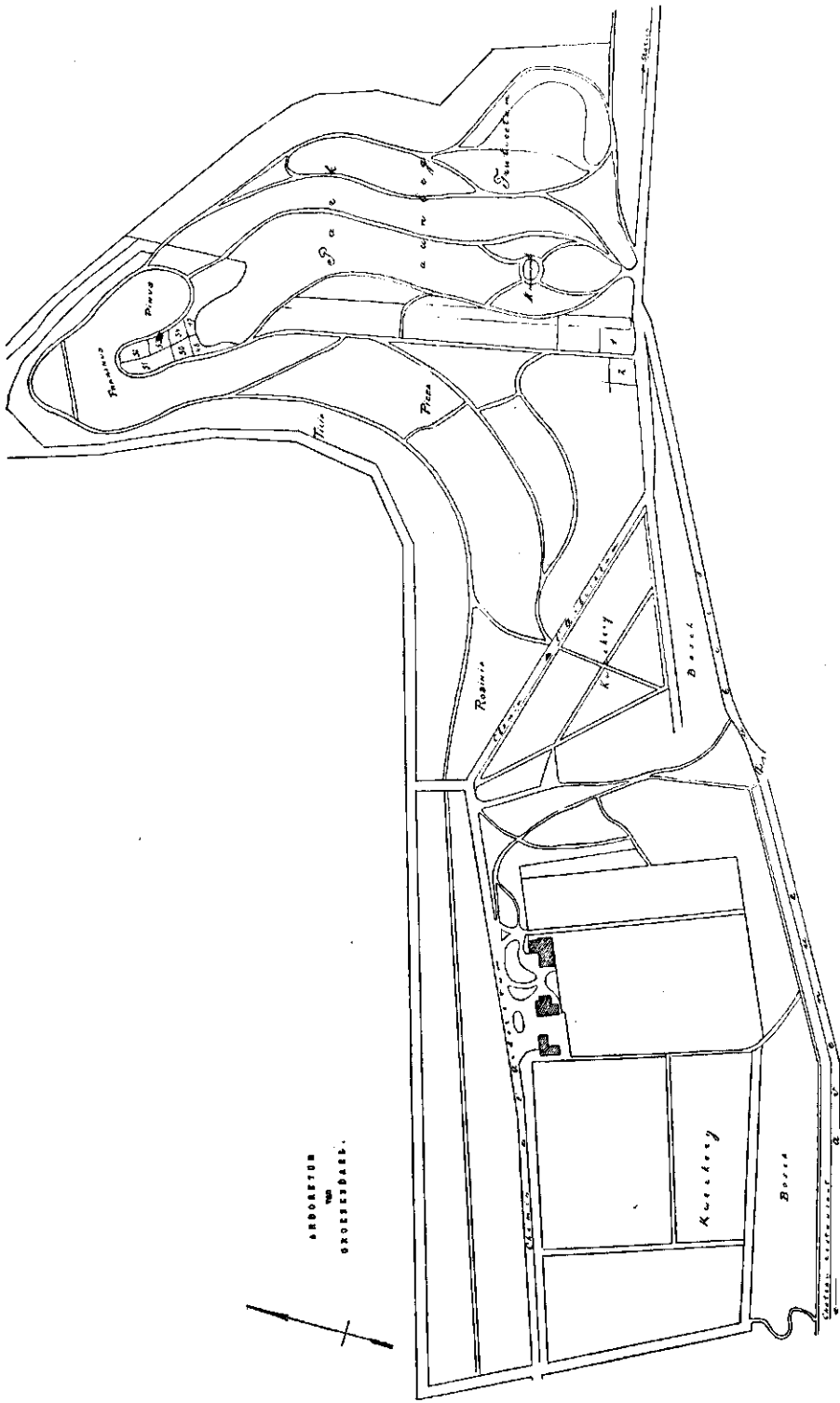
Een dergelijk arboretum had op dit oogenblik ook de Landbouwhoogeschool in Wageningen, dus Nederland, kunnen hebben, zonder bijzonder veel meer kosten, indien er medewerking ware geweest van de zijden, van welke men zulks moest verwachten! Daar is gebouwd maar weer afgebroken moeten worden wegens gebrek aan ruimte.

Wageningen, September 1926.

Dr. J. VALCKENIER SURINGAR.

Schets met de hoofdwegen binnen en buiten het arboretum van Tervueren.

Schets met hoofdwegen en aanduiding der inrichting van het arboretum van Groenendael.